

Управо, наиме, Лајбниц инсистира на томе да је у проблематици мишљења и језика ангажован цео човек, увиђајући да је чулно опажање неопходно чак и за најапстрактније идеје, те да мноштво осета, као мноштво појединачног, заправо упућује на нешто бесконачно. Неки интерпретатори наводе како је Лајбниц заправо успео да очува *дух ренесансе* у протестантској култури и да је погрешан закључак како Лајбницов утицај престаје појавом Канта. Напротив, управо је Кантова филозофија кључ и незаобилазно полазиште за разумевање свих будућих смерова филозофије немачког идеализма, укључујући и Хегелову.

Хегелова начелна примедба на филозофију властитог доба изказана је у синтагми *рефлексивна филозофија субјективности*, којом се описују Кантова, Јакобијева и Фихтеова позиција. У првим годинама свог *јенског раздобља*, Хегел ће се тој позицији супротставити заједно са Шелингом, сматрајући да њене антиномије могу бити превладане филозофијом духа, која се у том периоду још увек разуме као филозофија идентитета. Ипак, без пуног расветљавања Кантовог критичког идеализма, *немогуће је разумети Хегелову позицију* у пуном обиму, па ни његово одређење естетике.

Хегел тврди да Кант *напросто наставља Хјумов модус скептицизма*, иако покушава да га превлада. Такође, будући да Кант заправо тврди да *никаква истина не може бити сазната, осим појаве*, то за Хегела представља идеју која је у својој основи просветитељска, иако је представљена кроз своју теоријску и методичку верзију. Управо Кантов начин да превлада спор између емпиричара и рационалиста: теза да разумски *апарат* постоји *пре* сваког искуства, али се „активира“ *тек кроз искуство*, за Хегела значи Кантово имплицитно признање да „ништа изван сензуалности не може разумски бити сазнато“!

Консеквенце такве филозофске концепције су веома озбиљне: ако је разумско сазнање могуће тек у оквирима сензуалног (чулног), онда се код Канта највиша идеја смешта *на крај филозофије*, као постулат, уместо као полазиште које треба да се расветли. Кант заиста окончава и превазилази метафизику *објективног догматизма*, признаје Хегел, али на тај начин што објективни догматизам замењује субјективним!

Кантова велика заслуга је, сматра Хегел, што је увидео да пред дијалектику треба поставити *више захтеве* и, мада ће се Хегелово и Кантово разумевање